

„ERGO IN NET”

(EUROPEJSKI DORADCA ZAWODOWY)

MOBILNOŚĆ I KSZTAŁCENIE

Wprowadzenie

... rozumiała już, że wyjazd za granicę na studia może przynieść dużo nowych doświadczeń i wiedzy, których wcześniej nawet sobie nie wyobrażała (patrz rozdział 1, Wprowadzenie – studium przypadku).

Mobilność edukacyjna towarzyszy ludzkości od czasu, gdy na Ziemi pojawił się Homo Erectus. Wiedza była tajemnicą a uczenie się polegało na towarzyszeniu starszym i powtarzaniu ich czynności. Wiedza praktyczna była przekazywana przez starsze pokolenie młodszemu. Czyste poznanie, które obecnie nazywamy wiedzą i czysta praktyka, którą nazywamy techniką, rozwijały się razem.

Studenci szli za swoimi mistrzami, którzy tworzyli ośrodki nauczania w różnych kulturach i różnych krajach. Ten ruch nazywamy ogólnie mobilnością, a ośrodki, które mają prawo nadawać dyplomy, nazywamy uniwersytetami (szkołami wyższymi). Celem jest nadawanie stopni naukowych studentom, zgodnie z nowoczesną definicją uniwersytetu – co kiedyś było europejskim zwyczajem. Najstarsze instytucje szkolnictwa wyższego, które zawsze spełniały nowoczesną definicję uniwersytetu, istniały w Europie.

Najstarsze instytucje edukacyjne poza Europą na początku nie nadawały stopni naukowych. Dlatego też, mimo że są starszymi instytucjami kształcenia niż instytucje europejskie, a nawet są najstarsze na świecie, nie mogą być uznane za uniwersytety (patrz załączniki).

Poziom wykształcenia jest niezwykle ważny dla określenia pozycji, którą mogą osiągnąć osoby pochodzące z różnych środowisk. Z jednej strony pozycja, w kontekście badań rynku pracy, w dużym stopniu determinuje zarobki rozpatrywane w perspektywie całego życia. Z drugiej strony, gospodarka oparta na wiedzy może prowadzić do uznania roli kwalifikacji w przekazywaniu mobilności między pokoleniami, która obecnie wydaje się większa niż kiedykolwiek przedtem. Tak więc, w nowoczesnych społeczeństwach edukacja jest wysoko ceniona ze względu na rolę, jaką odgrywa w mobilności społecznej i jej wkład w reprodukcję społeczną.

Program wspólnotowy *Socrates* ma na celu rozwój europejskiego aspektu kształcenia. Umożliwia on studentom lepsze wykorzystanie wymian studentów organizowanych w ramach programu *Erasmus* (patrz w punkcie: "programy UE wspierające mobilność edukacyjną"). Ponadto, wszystkie osoby pracujące w szkolnictwie mogą uczestniczyć we współpracy pomiędzy szkołami (*Comenius* i *Lingua*) oraz w wymianach w celu nauki języka obcego i nauczania języka obcego (*Lingua*). Program *Grundtvig* zajmuje się mobilnością edukacyjną dorosłych. Z kolei *Minerva* stara się rozwijać współpracę europejską w dziedzinie technologii informatycznej (ICT) oraz otwartego i zdalnego kształcenia/kształcenia na odległość (*Open and Distance Learning*) w edukacji.

Ponadto *Socrates* – *Działanie 6 – Obserwacje i Innowacje* ma na celu wspieranie współpracy europejskiej w zakresie polityki edukacji, w celu poprawy jakości i zwiększenia przejrzystości systemów edukacji, a także przyspieszenia procesu wprowadzania innowacji do kształcenia w Europie, poprzez wymianę informacji i doświadczeń, określenie dobrych praktyk, analizę porównawczą systemów i polityki w tej dziedzinie oraz dyskusję i analizę wspólnych kwestii polityki edukacyjnej, które określi Rada. Program obejmuje *Euridyce* – sieć informacji na temat kształcenia w Europie (patrz rozdział 2); *Arion* – plan działań w zakresie wizyt studyjnych dla ekspertów ds. edukacji i osób odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji w tym zakresie, a także *National Academic Recognition Information Centres* – *NARIC* – wspólnotową sieć krajowych centrów informacji na temat uznawania kwalifikacji (patrz rozdział 4).

Nowy program działań UE w dziedzinie uczenia się przez całe życie 2007-2013

Komisja Europejska przyjęła propozycję kolejnej edycji programu unijnego w zakresie uczenia się przez całe życie. Nowy Zintegrowany Program Działań w dziedzinie uczenia się przez całe życie obejmuje programy sektorowe w zakresie edukacji szkolnej (*Comenius*), szkolnictwa wyższego (*Erasmus*), szkolenia zawodowego (*Leonardo da Vinci*) (patrz rozdział 6) i kształcenia dorosłych (*Grundtvig*). Jest on uzupełniany programem *Jean Monnet*, który koncentruje się na integracji europejskiej. Celem nowego programu jest wykorzystanie uczenia się przez całe życie dla rozwoju Wspólnoty jako zaawansowanego społeczeństwa opartego na wiedzy, ze zrównoważonym rozwojem gospodarczym, większą liczbą lepszych miejsc pracy i większą spójnością społeczną. Dąży on do popierania współdziałania, współpracy i mobilności pomiędzy systemami kształcenia i szkolenia w ramach Wspólnoty, tak aby zapewnić im najwyższą światową jakość.

Jeśli chodzi o cztery programy sektorowe, to ustalono cele ilościowe dla zapewnienia zasadniczego, określonego i wymiernego wpływu na program. Są to:

- W przypadku programu *Comenius*: Włączyć przynajmniej jednego na dwudziestu uczniów we wspólne działania edukacyjne na czas trwania programu.
- W przypadku programu *Erasmus*: Przyczynić się do osiągnięcia do 2011 roku ogólnej liczby 3 mln indywidualnych uczestników programów mobilności studentów w ramach obecnego programu i jego poprzedników.
- W przypadku programu *Leonardo da Vinci*: Wzrost liczby praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach do 150.000 rocznie do końca realizacji programu.
- W przypadku programu *Grundtvig*: Wspieranie mobilności 25.000 osób objętych edukacją dla dorosłych, corocznie, do 2013 roku.

Linki do programów UE wspierających mobilność edukacyjną

ARION URL: <http://europa.eu.int/comm/education/socrates/arion/index.html>

COMENIUS URL: <http://europa.eu.int/comm/education/socrates/comenius/index.html>

ERASMUS URL: <http://europa.eu.int/comm/education/erasmus.html>

GRUNDTVIG URL: http://ec.europa.eu/education/programmes/socrates/grundtvig/index_en.html

LINGUA URL: http://ec.europa.eu/education/programmes/socrates/lingua/index_en.html

MINERVA URL: http://ec.europa.eu/education/programmes/socrates/minerva/index_en.html

JEAN MONNET URL: http://ec.europa.eu/education/programmes/ajm/index_en.html

Informacje na temat procesu bolońskiego – w kierunku Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW)

Mobilność poprzez wzrost efektywności inwestycji w edukacji Rezolucja Rady i Europejskich Ministrów Edukacji, 2004; patrz rozdział 1).

Proces integracji europejskiej ostatnio znacznie przyspieszył. Jednak bez względu na jego postęp nie można zapominać o tym, że Europa to nie tylko euro, banki i gospodarka: musi to być również Europa wiedzy. Powinniśmy wzmocnić i rozwijać intelektualny, kulturalny, społeczny i techniczny wymiar naszego kontynentu. Wymiar ten jest kształtowany przez europejskie uniwersytety, które w dalszym ciągu odgrywają kluczową rolę w jego rozwoju¹. "Europa Wiedzy" jest teraz powszechnie uznawana za niezastąpiony czynnik rozwoju społecznego i ludzkiego oraz niezbędny element konsolidacji i wzbogacania tożsamości europejskiej, dającej obywatelom Europy umiejętności niezbędne do stawienia czoła wyzwaniom nowego tysiąclecia wraz ze świadomością wspólnych wartości oraz przynależności do wspólnej przestrzeni społeczno-kulturalnej².

Jak stanowi Deklaracja Bolońska, ministrowie stwierdzają, że zbudowanie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego jest warunkiem wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności instytucji szkolnictwa wyższego w Europie³:

„Ministrowie uznają zasadniczą rolę instytucji szkolnictwa wyższego i organizacji studenckich w rozwoju Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Biorą pod uwagę notę Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów (*European University Association – EUA*), wynikającą z Konwencji Instytucji Szkolnictwa Wyższego (*Graz Convention of Higher Education Institutions*)⁴, wkład Europejskiego Stowarzyszenia Instytucji Szkolnictwa Wyższego (*European Association of*

¹ Sorbonne Joint Declaration [Wspólna Deklaracja Sorbońska] z dnia 25 maja 1998 roku, Paryż, Sorbona.

⁵⁰The Bologna Declaration [Deklaracja Bolońska] z dnia 19 czerwca 1999 roku.

⁵¹ *Towards the European higher education area [W kierunku Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego]*. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education [Komunikat ze spotkania Europejskich Ministrów Szkolnictwa Wyższego], Praga, 19 maja 2001 roku.

⁵² *Graz Convention of Higher Education Institution [Konwencja Instytucji Szkolnictwa Wyższego z Graz]*, 29-31 maja 2003 Graz, Austria, <http://eua.uni-graz.at/thematic.html>

Institutions in Higher Education – EURASHE) i komunikat Krajowych Związków Studentów w Europie (*ESIB – The National Unions of Students w Europie*)⁵.

Mobilność studentów i pracowników jest jednym z kluczowych celów Procesu Bolońskiego. Jesteśmy świadomi wciąż istniejących wyzwań, którym musimy stawić czoła, potwierdzamy nasze zaangażowanie w ułatwianie „przenoszenia” stypendiów i punktów kredytowych, jeśli jest to właściwe, poprzez wspólne działanie, z myślą o tym, aby mobilność w ramach EOSW stała się faktem. Będziemy podejmować starania na rzecz likwidacji przeszkód w mobilności poprzez zapewnienie większego dostępu do wiz i pozwoleń na pracę oraz przez promowanie udziału w programach mobilności. Zachęcamy instytucje oraz studentów do jak najpełniejszego uczestnictwa w programach mobilności i opowiadamy się za pełnym uznawaniem okresów studiów odbytych za granicą w ramach takich programów⁶.

Ocenę rozwoju procesu bolońskiego w każdym kraju znaleźć można na stronie Eurydice: <http://www.eurydice.org>.

/Focus on the structure of higher education w Europie. National trends in the Bologna Process [Skupienie się na strukturze szkolnictwa wyższego w Europie. Tendencje krajowe w procesie bolońskim] – wydanie 2004/05/.

Proces boloński we Francji

Instytucje podlegające Ministerstwu Edukacji Narodowej, Szkolnictwa Wyższego i Badań (*MENESR*) w dużej części przyjęły już ten system. Wszystkie uniwersytety wprowadzić miały tzw. reformę „L.M.D” (*Licence/Master/Doctorat*) w roku akademickim 2006, a w żadnym razie nie później niż w roku 2007 (<http://www.onisep.fr> - część „*venir étudier en France*”, dostępna w języku francuskim, angielskim i hiszpańskim).

Francja rozpoczęła szerokie działania w 3 priorytetowych dziedzinach:

- Reorganizacja studiów doktoranckich – dekret z dnia 6 stycznia 2005 roku, zmieniający metody międzynarodowego nadzoru nad pracami doktorskimi (*co-tutelles internationales de thèses*).
- Zmiana metod oceny i/lub akredytacji instytucji, programów badawczych, pracowników dydaktyczno-badawczych (*enseignants-chercheurs*) oraz pracowników badawczych, z uwzględnieniem zarówno historycznej roli państwa w tej dziedzinie we Francji, jak i zmian na arenie europejskiej.
- Zapewnienie większej przejrzystości systemu szkolnictwa wyższego poprzez ściślejszą współpracę uniwersytetów, *Grandes Écoles* i instytutów badawczych. Taka przejrzystość niezbędna jest m. in. w celu zapewnienia, by system krajowy był zrozumiały dla cudzoziemców.

Główne przeszkody w mobilności studentów mają raczej strukturalny niż finansowy charakter, nawet jeśli koszty wynikające z kształcenia się za granicą są „dotkliwe” dla niektórych studentów. Nie są również istotne bariery o charakterze kulturowym i językowym, chyba że chodzi o studentów, którzy nie są specjalnie zainteresowani wyjazdem do innych krajów w Europie. Tym niemniej, dzięki utworzeniu Krajowej Rady ds. rozwoju międzynarodowej mobilności studentów (*Conseil national pour le développement de la mobilité internationale des étudiants*) i jej pracom prowadzonym w ramach planu na rzecz wzrostu atrakcyjności Francji, wzrosła świadomość istnienia problemów w tym zakresie i podjęto szereg działań zachęcających, mających na celu usunięcie przeszkód.

We Francji istnieje kilka systemów działań zachęcających do mobilności. Systemy te obejmują stypendia i różne indywidualne formy pomocy, finansowane z funduszy publicznych. Mogą to być stypendia państwowe (*Erasmus top-up grants – compléments Erasmus*), *mobility grants – bourses de mobilité* – przyznawane przez MENESR po spełnieniu określonych warunków wiążących się z sytuacją bytową oraz stypendia finansowane przez władze lokalne (*Conseils régionaux*). Wspólną ideą wszystkich systemów stypendialnych jest służenie pomocą studentom z ubogich rodzin, w celu demokratyzacji procesu mobilności studenckiej. Możliwość transferu tych stypendiów, zgodnie z ustawodawstwem francuskim, powoduje wzrost zainteresowania mobilnością zagraniczną wśród studentów.

⁵ Realising the European Higher Education Area Communiqué of the conference of Ministers responsible for Higher Education [Komunikat z konferencji Ministrów Szkolnictwa Wyższego w sprawie budowania Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego], Berlin, 19 września 2003 roku.

⁶ The European Higher Education Area – Achieving the Goals Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education [Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego – Realizacja celów – Komunikat z Konferencji europejskich ministrów do spraw szkolnictwa wyższego], Bergen, 19-20 maja 2005 roku.

Proces boloński w Niemczech

Aktualnie studia licencjackie (Bachelors) i magisterskie (Masters) stanowią ok. 26,3% programów studiów dostępnych w Niemczech. Państwa federalne (*Länder*) zamierzają przejść na system dwustopniowy do 2009/2010 roku. W semestrze letnim 2005 roku w Niemczech było 2.934 kierunków studiów licencjackich i magisterskich, co stanowiło ok. 27% ogólnej liczby dostępnych kierunków studiów. Konferencja Niemieckich Rektorów tworzy Bolońskie Centrum Kompetencji dla wspierania uniwersytetów wprowadzających nowy system studiów (<http://www.bmbf.de/de/3336.php>, w języku niemieckim; <http://www.bmbf.de/en/3336.php>, w języku angielskim).

W Niemczech do 2006 roku zarówno studia na pierwszym kierunku do czasu uzyskania pierwszego stopnia zawodowego, jak i dalsze studia prowadzące do uzyskania drugiego stopnia były bezpłatne. Jednak niektóre landy nakładały opłaty na studentów drugiego, dodatkowego kierunku. W dniu 26 stycznia 2005 roku Federalny Trybunał Konstytucyjny zniósł zakaz pobierania czesnego wprowadzony przez ustawę ramową o szkolnictwie wyższym z 2001 roku (*Hochschulrahmengesetz*), uznając zakaz ingerowania w kompetencje landów. Oznacza to, że niemieckim landom zostawiono „carte blanche” jeśli chodzi o wprowadzanie czesnego na ich terenie. DAAD popiera mobilność poprzez przyznawanie indywidualnych stypendiów i grantów na cele mobilności, przez programy strukturalne i partnerskie w instytucjach szkolnictwa wyższego w Niemczech, poprzez dostarczanie wszechstronnych informacji o studiach i lokalizacji uczelni na terenie Niemiec, przyznawanie uniwersytetom i szkołom funduszy na rzecz wspierania studentów z zagranicy (STIBET), a także poprzez popieranie lokalnych inicjatyw studenckich w ramach programu Erasmus. Dalsza poprawa sytuacji nastąpi od 2006 roku, po wdrożeniu programu PROFIS (*Programm zur Förderung der Internationalisierungsstrukturen an den deutschen Hochschulen*) – systemu wspierania w szkołach wyższych struktur na rzecz internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Niemczech.

Proces boloński we Włoszech

Dekret ministerialny z dnia 30 kwietnia 2004 roku określa zasady działania Krajowego Rejestru Studentów i Absolwentów oraz oficjalny wzór suplementu do dyplomu, który uniwersytety zobowiązane są wydawać od 2005 roku. Dekret ministerialny nr 270 z dnia 22 października 2004 roku aktualizuje i zmienia Dekret ministerialny nr 509/1999 w sprawie reformy systemu szkolnictwa wyższego. Dekret ministerialny nr 146 z dnia 28 lipca 2004 roku przewiduje nowy model przyznawania uniwersytetom funduszy ministerialnych w oparciu o kryteria jakości.

Wydano wiele regulacji na poziomie krajowym i wprowadzono szereg inicjatyw finansowych na rzecz popierania internacjonalizacji włoskiego systemu szkolnictwa wyższego (np.: dekret z dnia 5 sierpnia 2004 roku nr 262, art. 23, trzyletni plan rozwoju włoskiego systemu szkolnictwa wyższego 2004-2006; dekret z kwietnia 2001 roku w sprawie warunków bytowych studentów; ustawa nr 170 z lipca 2003 roku).

Inicjatywy te mają realizować następujące cele: poprawa jakości i wzrost konkurencyjności włoskiego systemu szkolnictwa wyższego na arenie międzynarodowej; wkład w harmonizację europejskich systemów szkolnictwa wyższego; wzrost mobilności międzynarodowej studentów studiów licencjackich i magisterskich, doktorantów i profesorów. Pomoc materialna przewidziana w tych dekretych efektywnie służy zwiększeniu mobilności i popieraniu współpracy między szkołami wyższymi. I tak na przykład, ustawa nr 170 z dnia 11 lipca 2003 roku wprowadziła nowe źródło finansowania działań na rzecz międzynarodowej mobilności studentów – „Fundusz pomocy i wspierania mobilności studentów”. Fundusz finansuje stypendia uzupełniające do stypendiów UE, a także studia doktoranckie, realizowane w ramach krajowej i międzynarodowej sieci szkół wyższych.

Poza tym, ustawa nr 338 z dnia 14 listopada 2000 roku w sprawie zakwaterowania studentów i akademików przewiduje pomoc finansową na rzecz odnowienia i budowy pomieszczeń mieszkalnych służących studentom zamiejscowym. Pomoc mogą otrzymać następujące instytucje/organizacje: urzędy administracji regionalnej, urzędy autonomicznej administracji lokalnej w Trento i Bolzano, instytucje zajmujące się sprawami bytowymi studentów, akademiki i inne stowarzyszenia oraz instytucje non-profit wspomagające studentów. Celem tych działań jest zapewnienie większej dostępności zakwaterowania dla studentów na włoskich uniwersytetach i w akademikach oraz świadczenie większej ilości usług uzupełniających, pomagających w nauce (biblioteki, czytelnie, itp.), a także organizacja działalności kulturalnej i rekreacyjnej dla studentów szkół wyższych. Oczekuje się, że ustawa przyczyni się również do poprawy warunków mieszkaniowych studentów z zagranicy. Należy podkreślić, że w ostatnich latach pomoc finansową Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego otrzymują nie tylko uniwersytety, ale również instytucje pozauniwersyteckie, jak Akademie Sztuk Pięknych, Konserwatoria Muzyczne, Akademie Narodowe, itp. Celem tej pomocy jest popieranie międzynarodowej mobilności studentów.

Proces boloński w Polsce

Do podstawowych zasad wprowadzonych przez ustawę o szkolnictwie wyższym należy poszanowanie różnorodności instytucji szkolnictwa wyższego, które przyczynia się do realizacji celów konstytucyjnych: powszechnego i równego dostępu do edukacji i prawa do nauki; trójstopniowego systemu nauczania; możliwości transferu i kumulacji osiągnięć uzyskanych w procesie nauki w różnych szkołach wyższych, zgodnie ze standardami ECTS; wystawiania suplementów do dyplomów. Ustawa wprowadza mechanizmy zapewniające wysoką jakość szkolnictwa wyższego w oparciu o ogólnie obowiązujące standardy kształcenia, określone przez ministra i środki podejmowane przez Państwową Komisję Akredytacyjną.

W skład systemu szkolnictwa wyższego wchodzi uniwersytety, uniwersytety techniczne, uczelnie medyczne, akademie i Konferencje Rektorów Zawodowych Szkół Polskich. Konferencje Rektorów oraz Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej są instytucjami pełniącymi rolę konsultacyjno-doradczą dla władz państwowych.

Przyjęto zasadę współistnienia uczelni publicznych i niepublicznych. Władze państwowe stwarzają możliwości rozwoju obydwu sektorom, pod warunkiem zapewniania przez instytucje szkolnictwa wyższego wymaganej jakości kształcenia.

Ustawa stwarza nowe możliwości współpracy pomiędzy instytucjami akademickimi i badawczymi oraz możliwości ich konsolidacji. Zgodnie z konstytucyjną zasadą zapewnienia autonomii instytucji szkolnictwa wyższego, wzrosła rola statutów uczelni jako źródła prawa w dziedzinie szkolnictwa wyższego. Do statutów przeniesiono regulacje dotyczące struktury uczelni oraz zasad i trybu zatrudniania nauczycieli akademickich, pod warunkiem ich zgodności z przepisami prawa obejmującymi swym zakresem zarówno uczelnie publiczne, jak i niepubliczne.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół wyższych wzrósł z 12% w latach 90-tych do obecnego poziomu 47%. Z ogólnej liczby 1.845.400 studentów, 71,6% (tj.: 1.320.800 osób) studiuje na uczelniach publicznych, zaś 28,4% (tj.: 524.600) jest studentami uczelni niepublicznych. Ponad 47% ogółu studentów (tj.: 873.200 osób) studiuje na studiach dziennych, a ok. 53% (tj.: 972.200 osób) na studiach wieczorowych lub zaocznych. Liczba studentów ogółem wzrosła o prawie 60.000 (czyli 3,1%) w porównaniu z 2005 rokiem.

Do przyjazdu na studia do Polski zachęca duża popularność studiów doktoranckich. Wyjazdy na studia za granicę są w Polsce popularne, gdyż pracodawcy wysoko cenią doświadczenie zdobyte za granicą. Międzynarodową mobilność polskich studentów ograniczają jednak czynniki finansowe. Wzrost mobilności wynika z przyjęcia założeń procesu bolońskiego, tj.: stosowania ECTS, suplementów do dyplomu, itp.

Mobilność propagowana jest poprzez liczne inicjatywy organizowane przez Krajową Agencję Programu Socrates Erasmus. Również same uczelnie popierają formy studiów korzystne dla studentów. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Krajowa Agencja Programu Socrates zajmują się promocją Polski i jej szkolnictwa wyższego na arenie międzynarodowej.

W Polsce obserwuje się ogólną tendencję wzrostu mobilności studentów i nauczycieli akademickich.

Proces boloński w Wielkiej Brytanii

(Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii)

Podstawowa struktura brytyjskich stopni naukowych jest obecnie zgodna z bolońskim modelem studiów trójstopniowych: licencjackich (Bachelors), magisterskich (Masters) i doktoranckich (Doctoral). W 2001 roku w Anglii, Walii i Północnej Irlandii wprowadzono *Foundation degree*, jako stopień pośredni w ramach pierwszego poziomu studiów, zorientowany na konkretne możliwości zatrudnienia. W roku akademickim 2003/04 na poziomie *Foundation Degree* studiowało ponad 24.000 studentów, w porównaniu z 12.400 w roku poprzednim, co wskazuje na rosnącą popularność tego typu studiów.

Instytucje szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii zaczynają wprowadzać suplementy do dyplomów (*Diploma Supplement*). Za zgodą zainteresowanych instytucji, UK HE Europe Unit (Brytyjski Wydział ds. szkolnictwa wyższego) przygotował ogólny opis szkolnictwa wyższego w Anglii, Walii i Północnej Irlandii, jako załącznik do suplementu do dyplomu. Jest on dostępny na stronie internetowej UK NARIC (<http://www.naric.org.uk/ds.asp>). Szkocja przygotowuje własny opis, który również będzie wkrótce dostępny. Do wprowadzania suplementu do dyplomu zachęcają Brytyjska Rada Programu Socrates-Erasmus, UK NARIC i UK HE Europe Unit. Brytyjscy promotorzy procesu bolońskiego również pomagają instytucjom wystawiającym suplement do dyplomu.

W Anglii istnieją 132 publiczne instytucje szkolnictwa wyższego, w Irlandii Północnej działają cztery, a w Walii dwanaście. W Wielkiej Brytanii funkcjonuje jedna prywatna uczelnia, która nadaje brytyjskie stopnie naukowe – Uniwersytet Buckingham. Jednocześnie w Wielkiej Brytanii funkcjonuje wiele szkół prowadzonych przez zagraniczne instytucje szkolnictwa wyższego, które nadają stopnie niebrytyjskie. Są to samofinansujące się instytucje, działające bez

wsparcia publicznego. Jednak podlegają one przepisom prawa brytyjskiego, tj.: ustawie z 1988 roku w sprawie reformy edukacji oraz ustawie z 1985 w sprawie nazw handlowych (*Business Names Act*).

Wielka Brytania popiera globalną mobilność. Młodzież ma coraz więcej możliwości studiowania i pracy za granicą w ramach formalnych programów w ciągu tzw. *Gap Year*, czyli roku pomiędzy zakończeniem szkoły a rozpoczęciem studiów. Wielka Brytania uczestniczy w programie Socrates-Erasmus i stara się być atrakcyjnym miejscem praktyk dla studentów z innych państw europejskich. Ministerstwo Edukacji i Umiejętności (DfES), we współpracy z Brytyjską Radą Programu Socrates-Erasmus, aktywnie zachęca brytyjskich studentów do uczestnictwa w programie. Do ostatnio przyjętych działań w tym zakresie należą: zwolnienie studentów wyjeżdżających za granicę na roczną praktykę z opłaty czesnego za dany rok; nowelizacja przepisów o pomocy dla studentów dotycząca podwyższenia maksymalnej wysokości pożyczki studenckiej dla osób uczestniczących w programie Erasmus, a także szersza działalność promocyjna.

Od początku 1999 roku realizowana jest inicjatywa premiera (*The Prime Minister's Initiative – PMI*), mająca na celu wzrost liczby studentów z zagranicy na uczelniach brytyjskich. Realizację inicjatywy koordynuje DfES. Jest ona współfinansowana przez: DfES, UK Trade and Investment, MOD, szkocką, walijską i północno-irlandzką administrację oraz British Council.

Szkocja

Podstawowa struktura szkockich stopni naukowych jest obecnie zgodna z bolońskim modelem studiów trójstopniowych: licencjackich (Bachelors), magisterskich (Masters) i doktoranckich (Doctoral). Funkcjonuje również krajowy system punktów transferowych i uznawania kwalifikacji – *Scottish Credit and Qualifications Framework (SCQF)* – oraz proces zapewniania jakości w ramach *Quality Enhancement Framework*.

Bazując na swoich doświadczeniach z SCQF, przedstawiciele szkockiego sektora szkolnictwa wyższego brali aktywny udział w pracach grupy roboczej BFUG, powołanej dla opracowania ramowych założeń Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Dowodzi to rosnącego zaangażowania szkockiego sektora szkolnictwa wyższego w proces boloński. Dowodem na to zaangażowanie jest również wiodąca rola sektora w organizacji seminarium na temat wykorzystania wyników kształcenia w ramach procesu bolońskiego. Seminarium to zostało zorganizowane w Edynburgu przez szkocką grupę zwolenników procesu bolońskiego – *Scottish Bologna Stakeholders Group*. Przyczyniło się ono do doprecyzowania terminu "wyniki kształcenia" (*learning outcomes*) i określenia ich roli w kształceniu zorientowanym na studenta, planowaniu i ocenie programu kształcenia oraz zapewnianiu jakości.

Szkocja od dawna uczestniczy w programie Socrates-Erasmus i jest atrakcyjnym miejscem praktyk dla studentów z innych państw europejskich. Brytyjska Rada Programu Socrates-Erasmus aktywnie zachęca studentów do uczestnictwa w programie.

Obserwuje się niepokojące zjawisko malejącej liczby szkockich studentów uczestniczących w programie Erasmus. W związku z tym odpowiedzialne instytucje brytyjskie zleciły przeprowadzenie badania w celu znalezienia przyczyn tej sytuacji. Badanie ujawniło, że główne przeszkody dla uczestnictwa w programie Erasmus stanowią strona finansowa i znajomość języków obcych.

Zalecenia przedstawione w raporcie z badań omawiane są w zakresie działań mających na celu zwiększenie mobilności zagranicznej.

Studenci, którzy podejmą krótkoterminowe studia za granicą otrzymają zwrot kosztów opłat, pożyczki studenckie i będą mieć prawo do zwrotu dodatkowych kosztów podróży i ubezpieczenia zdrowotnego. Studenci studiujący w państwach, gdzie są wysokie koszty utrzymania, mają prawo do wyższej pożyczki studenckiej. Z kolei studenci podejmujący studia dzienne za granicą mogą starać się o taki sam pakiet pożyczkowy i dodatkowe stypendium na czesne, według prywatnych stawek, pod warunkiem, że nie ulega wydłużeniu minimalny okres potrzebny na ukończenie studiów w Wielkiej Brytanii.

Egzekutywa Szkocka (*Scottish Executive*) uczestniczy w inicjatywie premiera (*The Prime Minister's Initiative – PMI*), realizowanej od 1999 roku i mającej na celu wzrost liczby studentów z zagranicy na uczelniach brytyjskich. Do działań podejmowanych na rzecz zwiększenia liczby studentów z zagranicy należą: większa liczba stypendiów – *Chevening Scholarships*; ułatwienia wizowe oraz uproszczone procedury podejmowania pracy przez studentów i ich rodziny w okresie studiów.

System edukacji i warunki rekrutacji na każdym szczeblu nauczania w państwach europejskich w ogóle, a we Francji, Niemczech, Włoszech, Polsce i Wielkiej Brytanii w szczególności

Najlepszym źródłem informacji na temat możliwości edukacyjnych w Unii Europejskiej jest portal Komisji Europejskiej Ploteus: <http://europa.eu.int/ploteus>. Można tam znaleźć linki do źródeł informacji na temat systemu edukacji, możliwości kształcenia, wymiany i stypendiów, uznawania kwalifikacji oraz wysokości czesnego w każdym kraju.

Informacje można też znaleźć na stronie internetowej Europejskiej Rady Szkół Międzynarodowych (*European Council of International Schools*): <http://www.ecis.org/>.

System edukacji w państwach europejskich

Temat	Linki	Uwagi
Systemy edukacji w Europie	http://www.eurydice.org	<p>Systemy edukacji w każdym z 31 państw, poczynając od poziomu przedszkolnego, a skończywszy na poziomie studiów wyższych. Informacje są systematycznie aktualizowane, również te dotyczące reform i dyskusji w dziedzinie edukacji.</p> <p>I. Opis systemu edukacji:</p> <ul style="list-style-type: none">• Ludność objęta systemem edukacji i język nauczania.• Kontrola administracyjna i zakres edukacji finansowanej z funduszy publicznych.• Edukacja przedszkolna.• Nauczanie obowiązkowe.• Szkolnictwo ponadgimnazjalne i pomaturalne (policealne).• Szkolnictwo wyższe.• Szkolnictwo specjalne.• Nauczyciele. <p>II. Trwające reformy i tematy dyskusji w dziedzinie edukacji.</p> <p>Dostępne w języku angielskim lub języku danego kraju.</p>
	http://europa.eu.int/ploteus/	Europejski portal dotyczący możliwości edukacyjnych. Jego celem jest udostępnianie informacji na temat kierunków studiów i możliwości uczenia się przez całe życie (<i>lifelong learning</i>).

	http://www.eurochoice.org.uk	Informacje dla uczniów i studentów pomocne w planowaniu okresu nauki/studiów w Europie.
	http://www.eurodesk.org.uk	Europejska sieć udostępniająca młodzieży informacje na temat możliwości nauki za granicą.
	http://www.unesco.org/iau/onlinedatabases/index.html	Baza danych Międzynarodowego Stowarzyszenia Uniwersytetów (<i>The International Association of Universities – IAU</i>) dostępna na portalu Unesco. Informacja o systemach szkolnictwa wyższego w 180 krajach.
	http://www.cedefop.eu.int	Systemy edukacji w Europie.
	http://www.auf.org/rubrique1.html	Stowarzyszenie uniwersytetów frankojęzycznych w Europie i na świecie.
	http://www.daad.de/en/index.html (w języku angielskim) http://www.daad.de/de/index.html (w języku niemieckim)	DAAD – Niemiecka Akademicka Służba Wymiany – systemy edukacji w Europie i na świecie.
	http://www.europaserviceba.de (w języku niemieckim)	Systemy edukacji wszystkich krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG).

System edukacji we Francji

Temat	Linki	Uwagi
Informacje ogólne	http://www.education.gouv.fr	<p>Edukacja przedszkolna: 2-6 <i>Écoles Maternelles</i>. Edukacja podstawowa: 6-11 <i>Écoles Elementaires</i>. Szkolnictwo średnie: 12-16 <i>Collèges</i>. Wyższe szkolnictwo średnie: 16-18 <i>Lycées</i>. Szkolnictwo wyższe: 18+ <i>Universités</i>. <i>Grandes Écoles</i>.</p> <p>Edukacja przedszkolna ma we Francji długą tradycję. Każde dziecko w wieku 3-6 lat ma prawo do bezpłatnego miejsca w publicznej <i>École Maternelle</i>, a w niektórych przedszkolach przyjmowane są dzieci w wieku od 2 lat. Pod względem obejmowania dzieci opieką przedszkolną Francja w ramach UE ustępuje tylko Belgii.</p>

		Szkolnictwo wyższe to ok. 90 uniwersytetów (włączając 12 prywatnych i kilka uniwersytetów technicznych – <i>Instituts Universitaires de Technologie</i>) oraz 350 <i>Grandes Écoles</i> . Istnieją również uczelnie specjalistyczne, podległe innym ministerstwom (kultury, zdrowia, rolnictwa i obrony), tj.: akademie sztuki, szkoły artystyczne, szkoły w sektorze zdrowia i spraw socjalnych, szkoły rolnicze, policyjne i wojskowe.
System edukacji	http://www.edufrance.fr	Krajowa Agencja ds. Promocji francuskiego systemu szkolnictwa wyższego za granicą (ogólna charakterystyka, baza danych).
	http://www.egide.asso.fr	Najstarsza organizacja non-profit popierająca mobilność międzynarodową. Współpracuje z organizacjami publicznymi i prywatnymi zajmującymi się finansowaniem działalności związanej z mobilnością; organizuje wizyty we Francji studentów z zagranicy, przedstawicieli firm i specjalnych gości, a także wyjazdy za granicę francuskich ekspertów i studentów. Promuje wymianę pracowników naukowych pomiędzy laboratoriami francuskimi i zagranicznymi.
	http://www.egide.asso.fr/uk/services/programmes	Międzynarodowe programy mobilności.
	http://www.onisep.fr	Opis francuskiego systemu edukacji oraz baza danych na temat możliwości kształcenia. Pierwsza Krajowa Agencja zajmująca się udzielaniem informacji o francuskim systemie edukacji i pracy. Część strony poświęcona jest studiowaniu we Francji.
	http://www.etudiant.gouv.fr	Nowy portal Ministerstwa Edukacji z informacjami dla uczniów/studentów.

Warunki przyjęcia do szkoły/na studia na każdym poziomie edukacji we Francji

Temat	Linki	Uwagi
Warunki, które muszą spełnić cudzoziemcy	http://www.education.gouv.fr/pid266/venir-etudier-en-france.html	Nie ma żadnych różnic w traktowaniu podań studentów z państw EOG i Szwajcarii. Wszyscy traktowani są jak studenci francuscy. Na każdym poziomie edukacji rodzice i dzieci/młodzież muszą kontaktować się z właściwą <i>Académie</i>

	http://www.education.gouv.fr/pid8/le-systeme-educatif.html	na terenie, na którym pragną się osiedlić. Na stronie internetowej ONISEP należy wybrać "En régions".
	http://www.onisep.fr	

System edukacji w Niemczech

Temat	Linki	Uwagi
Informacje ogólne		<p>Nauczanie obowiązkowe: 6-16. Edukacja przedszkolna: 3-6 <i>Kindergarten</i>. Edukacja podstawowa: 6-11 <i>Grundschule</i>. Szkolnictwo średnie: 11+ trzy alternatywne ścieżki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Gymnasium</i> – dla osób, które chcą się dalej kształcić w szkole wyższej. • <i>Realschule</i> – kształcenie ogólne dla dzieci w wieku poniżej 16 lat. • <i>Hauptschule</i> – praktyczne przygotowanie do pracy. <p>Szkolnictwo wyższe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Universität</i> – uniwersytety i szkoły na prawach uniwersytetów. • <i>Fachhochschule</i> – szkoła politechniczna – nauki stosowane. • Kolegia muzyki, sportu i sztuki.
System edukacji w kraju	http://www.studienwahl.de (w języku niemieckim)	Dostęp do informacji umożliwiających przygotowanie się do studiów na uczelni w Niemczech.
	http://www-en.studienwahl.de (w języku angielskim)	
	http://www.bildungsserver.de/start_e.html (w języku niemieckim i angielskim)	Serwer edukacji niemieckiej (<i>Eduserver</i>): informacje o stronach internetowych i innych źródłach informacji na temat niemieckiego systemu edukacji.
	http://www.bmbf.de/pub/bildung_in_deutschland.pdf (w języku niemieckim i angielskim)	Federalne Ministerstwo Edukacji i Badań; ogólny przegląd niemieckiego systemu edukacji.
	http://www.kmk.org/doku/diagr.htm (w języku angielskim i niemieckim)	Stała Konferencja Ministrów Edukacji i Spraw Kulturalnych Niemieckich Landów; podstawowa struktura systemu edukacji Niemiec.

Warunki przyjęcia do szkoły/na studia na każdym poziomie edukacji w Niemczech

Temat	Linki	Uwagi
-------	-------	-------

Warunki, które muszą spełnić cudzoziemcy	http://www.eurydice.org/Eurybase/frameset_eurybase.html	Baza danych Eurydice z obszernymi informacjami na temat systemu edukacji i wymagań na każdym poziomie edukacji (w języku angielskim i języku danego kraju).
--	---	---

System edukacji we Włoszech

Temat	Linki	Uwagi
Informacje ogólne	http://www.istruzione.it	<p>Nauczanie obowiązkowe: 6-18/19. Ostatnie 2-3 lata mogą być poświęcone szkoleniu zawodowemu lub praktyce zawodowej.</p> <p>Przedszkole: 3-5. <i>Scuola dell'infanzia</i>: Około 96% wszystkich dzieci w wieku 3-5 lat uczęszcza do przedszkola. Grupy liczą po 15-25 dzieci każda. Istnieją przedszkola państwowe i prywatne. <i>Primo ciclo</i> (pierwszy cykl): 6-14. <ul style="list-style-type: none"> • <i>Scuola primaria</i>: 6-11. • <i>Scuola secondaria di primo grado</i>: 11–14. <i>Secondo ciclo</i> (drugi cykl): 14-19 z następującymi alternatywami: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Liceo Classico/Scientifico</i> – 14-19 przedmioty humanistyczne/matematyka. • <i>Liceo Artistico/Istituti d'Arte</i> – 14-17/19 profil artystyczny/muzyczny. • <i>Istituto Tecnico</i> – technika/biznes, zarządzanie i usługi. • <i>Istituto Professionale</i> – 14-17/19 kształcenie zawodowe. Szkolnictwo wyższe: 19+ <ul style="list-style-type: none"> • Uniwersytety: oferują pełen zakres studiów. • <i>Università politecnici</i> (politechnika): architektura i studia inżynierskie. • <i>Istituti universitari</i> (instytuty uniwersyteckie): zajmują się konkretną dziedziną. Istnieje wiele pozauniwersyteckich, wyspecjalizowanych szkół wyższych o specjalnościach, tj.: sztuka/projektowanie/aktorstwo/wychowanie fizyczne/dziennikarstwo, itp. Realizowana jest reforma systemu szkolnictwa.</p>
System edukacji w kraju	http://www.indire.it/eurydice/content/index.php	System edukacji we Włoszech.

Warunki przyjęcia do szkoły/na studia na każdym poziomie edukacji we Włoszech

Temat	Linki	Uwagi
Warunki, które muszą spełnić cudzoziemcy	http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice//Struttur_e_Italia_EN.pdf	Struktura systemu edukacji, włączając warunki przyjęcia do szkoły/na studia na każdym poziomie edukacji.

System edukacji w Polsce

Temat	Linki	Uwagi
Informacje ogólne	http://www.men.gov.pl	<p>Nauczanie obowiązkowe: 6-16. Edukacja przedszkolna: 3-6. Przedszkole: podział na cztery oddziały według grup wiekowych. Sześciolatki mogą uczęszczać do tzw. "zerówki" przygotowującej do szkoły podstawowej. Edukacja podstawowa: 7-13. Edukacja podstawowa trwa 6 lat. Gimnazjum: 13-16. Rodzice zobowiązani są zapisać dziecko do najbliższej szkoły (rejonizacja). Rok szkolny składa się z dwóch semestrów i trwa od września do czerwca. Obowiązkowe testy i egzaminy zdaje się na koniec szkoły podstawowej (w wieku 13 lat) i gimnazjum (w wieku 16 lat). Szkolnictwo ponadgimnazjalne i pomaturalne (policealne). Liceum ogólnokształcące: 16-19. Liceum profilowane: 16-19. Technikum: 16-20. Nauka w tych trzech szkołach kończy się egzaminem maturalnym. Zasadnicza szkoła zawodowa: 16-18/19. Szkolnictwo wyższe: Ponad 500 uniwersytetów i szkół wyższych, w tym kolegia nauczycielskie i szkoły prywatne. Szkoly wyższe obejmujące uniwersytety i politechniki. Szkoly wykładające przedmioty akademickie ale również szkoły wyspecjalizowane, np.: akademie sztuki, szkoły rolnicze, wychowania fizycznego, teologii i ekonomii. Studia trwają 4-6 lat. Absolwenci otrzymują tytuł magistra. Jest to warunek podjęcia studiów doktoranckich.</p>

		Wyższe szkoły zawodowe: 3-4-letnie studia zawodowe, kończące się otrzymaniem dyplomu i tytułu <i>licencjat</i> lub <i>inżynier</i> . Do najpopularniejszych specjalizacji należą: zarządzanie, pedagogika i inżynieria.
System edukacji w kraju	http://www.men.waw.pl/sio/wykaz_szkol/wykaz_szkol.php (w języku polskim)	System informacji edukacyjnych (na wszystkich poziomach z wyłączeniem studiów wyższych).
	http://www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameSet.asp?country=PL&language=EN	System edukacji (na wszystkich poziomach z wyłączeniem studiów wyższych).
	http://www.men.waw.pl/menis_en/education/new_system.php	Nowy system edukacji (na wszystkich poziomach z wyłączeniem studiów wyższych).
	http://www.men.waw.pl/menis_en/education/vocational_education.php	Struktura szkolnictwa zawodowego.
	http://meinen.mnii.gov.pl/meinen/index.jsp?place=Menu01&news_cat_id=-1&layout=0	System szkolnictwa wyższego – poziom uniwersytecki.

Warunki przyjęcia do szkoły/na studia na każdym poziomie edukacji w Polsce

Temat	Linki	Uwagi
Warunki, które muszą spełnić cudzoziemcy	http://www.men.waw.pl/menis_en/i_c/european_schools.php	Przyjęcia do szkół europejskich <i>European Baccalaureate</i> odbywają się bezpośrednio w szkołach. Aktualnie istnieje 12 takich szkół. Szkoły europejskie zapewniają nauczanie od poziomu przedszkolnego do poziomu <i>Baccalaureate</i> . Przyjmują nie tylko dzieci pracowników instytucji wspólnotowych i stałych przedstawicielstw w UE (uczniowie kategorii I). Przyjmowane są też dzieci pracowników innych instytucji międzynarodowych i ambasad (uczniowie kategorii II) oraz dzieci rodzin stale mieszkających w danym mieście (uczniowie kategorii III). Czesne pobierane jest od uczniów kategorii II i III.
	http://www.restena.lu/primaire/eeekirch/	
	http://www.eeb1.org/	
	http://www.eursec.org/	
	http://meinen.mnii.gov.pl/meinen/index.jsp?place=Menu08&news_cat_id=104&layout=2	Warunki przyjęcia na studia określa uczelnia. Kandydaci przyjmowani są na podstawie liczby punktów uzyskanych podczas egzaminu maturalnego. Z zasady nie ma egzaminów wstępnych. Czesne uzależnione jest od szkoły i rodzaju studiów. Studia dzienne w publicznych szkołach wyższych są bezpłatne.

System edukacji w Wielkiej Brytanii

Temat	Linki	Uwagi
System edukacji w kraju	http://www.britishcouncil.org	Informacje dla cudzoziemców pragnących studiować w Wielkiej Brytanii.
	http://www.educationuk.org	Informacje na temat studiów w Wielkiej Brytanii.

Warunki przyjęcia do szkoły/na studia na każdym poziomie edukacji w Wielkiej Brytanii

Temat	Linki	Uwagi			
Informacje ogólne	<p><i>Anglia</i> Department for Education and Skills (Ministerstwo Edukacji i Umiejętności) Mowden Hall, Staindrop Road Darlington, County Durham, DL3 9BG Tel: +44.870.0012345</p> <p><i>Irlandia Północna</i> http://www.deni.gov.uk/</p> <p><i>Walia</i> http://www.learning.wales.gov.uk/</p> <p><i>Szkocja</i> http://www.scotland.gov.uk/Topics/Education</p>	<p>Nauczanie obowiązkowe: 5-16.</p> <p>W systemie występują pewne różnice, np.: jeśli chodzi o przedział wiekowy, pomiędzy różnymi częściami kraju. W szczególności dotyczy to Szkocji. W celu uzyskania dokładnych informacji należy kontaktować się z odpowiednimi władzami w Walii, Irlandii Północnej i Szkocji.</p>			
		<table border="1"> <tr> <td>Przedszkola państwowe, prywatne (<i>nurseries</i>), grupy przedszkolne (<i>playgroups</i>).</td> <td>Szkoły podstawowe</td> <td>Anglia – szkoły powszechne (<i>Comprehensive Schools</i>), szkoły profilowane (<i>Specialist Schools</i>), szkoły techniczne (<i>City Technology Colleges</i>).</td> <td>Tak jak w szkolnictwie średnim (<i>secondary education</i>) i kolegiach (<i>colleges</i>) oraz sześcioklasowych kolegiach (<i>sixth form colleges</i>).</td> <td>Uniwersytety, Instytuty Szkół Wyższych (<i>Institutes of Higher Education Colleges</i>).</td> </tr> </table>	Przedszkola państwowe, prywatne (<i>nurseries</i>), grupy przedszkolne (<i>playgroups</i>).	Szkoły podstawowe	Anglia – szkoły powszechne (<i>Comprehensive Schools</i>), szkoły profilowane (<i>Specialist Schools</i>), szkoły techniczne (<i>City Technology Colleges</i>).
Przedszkola państwowe, prywatne (<i>nurseries</i>), grupy przedszkolne (<i>playgroups</i>).	Szkoły podstawowe	Anglia – szkoły powszechne (<i>Comprehensive Schools</i>), szkoły profilowane (<i>Specialist Schools</i>), szkoły techniczne (<i>City Technology Colleges</i>).	Tak jak w szkolnictwie średnim (<i>secondary education</i>) i kolegiach (<i>colleges</i>) oraz sześcioklasowych kolegiach (<i>sixth form colleges</i>).	Uniwersytety, Instytuty Szkół Wyższych (<i>Institutes of Higher Education Colleges</i>).	

				Szkocja i Walia – szkoły powszechne (<i>Comprehensive Schools</i>).	Tak jak w szkolnictwie średnim.	
		Edukacja przedszkolna.	Edukacja podstawowa.	Szkolnictwo średnie.	Szkolnictwo ponadobowiązkowe.	Szkolnictwo wyższe.
		Wiek 2-5 lat.	Wiek 5-11 lat.	Wiek 11-16 lat.	Wiek 16-18 lat.	Wiek od 18 lat.
Wymagania, które muszą spełnić cudzoziemcy	http://www.ucas.com	<p>Strona internetowa UCAS zawiera informacje na temat warunków, jakie należy spełnić, by móc ubiegać się o indeks na uniwersytecie oraz na temat samego procesu aplikacji.</p> <p>Każdy uniwersytet określa odrębne wymagania rekrutacyjne dla każdego rodzaju studiów. Podania składać można do najwyżej 6 różnych szkół. Kwalifikacje kandydatów są uznawane przez urzędników rekrutacyjnych, a w informacjach na temat wymagań rekrutacyjnych można znaleźć informacje o ekwiwalentach brytyjskich dyplomów i świadectw.</p>				

Strategia mobilności w Europejskim Obszarze Badawczym

Zasoby Komisji Europejskiej, dostępne on-line, na temat mobilności naukowców

Link (portal, strona internetowa)	Uwagi
http://www.dipf.de/perine	Pedagogical and Educational Research Information Network for Europe (Europejska sieć informacji o badaniach pedagogicznych i edukacyjnych).
http://europa.eu.int/eracareers/index_en.cfm?l1=4	ERAMORE – European Network of Mobility Centres (Europejska sieć centrów mobilności). Tworzy ją 200 centrów w 32 krajach. Służą one pomocą naukowcom we wszystkich sprawach zawodowych i związanych z życiem codziennym, m. in. udzielają informacji prawnych na temat zabezpieczenia społecznego, zdrowia i podatków, życia codziennego i pomocy dla rodziny.
http://europa.eu.int/eracareers/index_en.cfm	The European Researcher's Mobility Portal (Europejski portal ds. mobilności naukowców).
http://cordis.europa.eu/eralink/about_en.html	Celem ERA-Link jest stworzenie sieci europejskich badaczy i naukowców pracujących w Stanach Zjednoczonych. Członkowie sieci informowani są o polityce badawczej UE i możliwościach współpracy z Europą.
http://cordis.europa.eu/fp7/ideas.htm	Program Ideas wspiera kreatywne badania naukowe, w celu tworzenia nowej wiedzy, wykorzystującej postęp techniczny i nowe rozwiązania problemów społecznych i środowiskowych.
http://www.findapostdoc.com/firstmain.asp	Oferty pracy dla absolwentów studiów doktoranckich.

Krajowe zasoby, dostępne on-line, w językach narodowych

Link (portal, strona internetowa)	Uwagi
FRANCJA	
http://www.eracareers.fr/	Ogólne informacje na temat stypendiów we Francji.
http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/services-formulaires_831/espace-etudiants_12793/etudier-etranger_12796/financer-ses-etudes_12800/colleges-doctoraux_27125.html	Programy wymiany dla doktorantów.
NIEMCY	
http://www.dfg.de	Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) – Niemiecka Fundacja Badawcza.
http://www.daad.de/en/index.html	Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) – Niemiecka Służba Wymiany Akademickiej.

WŁOCHY	
http://www.cartaeuropeadeiricercatori.it/	Obserwatorium on-line, czyli wspólna inicjatywa włoskich uniwersytetów i publicznych organizacji badawczych to kolejny krok na drodze do wdrożenia na szczeblu krajowym Karty i Kodeksu Postępowania Naukowców. Jest to interaktywna, otwarta platforma dyskusji, adresowana do krajowych organizacji badawczych oraz naukowców, poświęcona dyskusji na tematy związane z ich życiem zawodowym, tj.: rozwój kariery, procedury rekrutacji, ocena, mobilność, równość płci, itp.
POLSKA	
http://www.naukawpolsce.pap.pl/	Krajowy portal Nauka w Polsce (w języku polskim).
http://www.eracareers-poland.gov.pl/	Polska strona na portalu UE (w języku angielskim i polskim).
WIELKA BRYTANIA	
http://www.victoriacollis.com/forum/	Współpraca naukowców z zagranicy pracujących w Wielkiej Brytanii.

Instytucje wspierające mobilność naukowców

Link (portal, strona internetowa)	Uwagi
FRANCJA	
http://www.cpu.fr/mobility	We Francji istnieje ok. 20 centrów mobilności, które służą pomocą 4.000 naukowcom z zagranicy, co roku przyjeżdżającym do Francji (wizy, podatki, ubezpieczenie zdrowotne, zakwaterowanie, życie codzienne, itp.).
http://www.fnak.fr	Fundacja Kastler pomaga naukowcom z zagranicy w organizacji ich wizyt w ośrodkach badawczych we Francji. Drugim celem Fundacji jest ułatwianie naukowcom przyjazdu do Francji i utrzymywanie z nimi kontaktów po wyjeździe.
NIEMCY	
www.eracareers-germany.de/portal/information_centres.html	<i>Deutsche Mobilitätszentren</i> – Niemieckie Centra Mobilności.
WŁOCHY	
e-mail: mobility@fondazionecru.it	Centra mobilności we Włoszech służą pomocą naukowcom udzielając im informacji i – jeśli okaże się to konieczne – świadcząc na ich rzecz bezpośrednie usługi związane z procedurami wyjazdowymi, zakwaterowaniem i pracą we Włoszech.

http://www.apre.it/	Pakiety informacji i vademecum dla naukowców.
http://www.cnr.it/	
POLSKA	
http://www.eracareers-poland.gov.pl/mapka_centra_en.html?kid=2046:2057	Polska sieć centrów informacji o mobilności jest częścią europejskiej sieci ERA-MORE, która powstała z inicjatywy Komisji Europejskiej i państw członkowskich w celu organizacji Europejskiego Obszaru Badawczego poprzez wspieranie międzynarodowej mobilności naukowców. W każdym kraju powołano centra dla „mobilnych” naukowców, które służą im pomocą w załatwianiu spraw wizowych i w innych formalności wyjazdowych, a także w sprawach związanych z zakwaterowaniem i zatrudnieniem.
http://europa.eu.int/eracareers/index_en.cfm?l1=4	
WIELKA BRYTANIA	
http://www.eracareers-uk.info/	Linki do organizacji służących informacjami i pomocą „mobilnym” naukowcom na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

Konkretna pomoc w każdym kraju dla wyjeżdżających i przyjeżdżających naukowców

Link (portal, strona internetowa)	Uwagi
FRANCJA	
http://www.cpu.fr/mobility/	Celem centrów mobilności jest służenie pomocą naukowcom.
NIEMCY	
http://www.eracareers-germany.de/en/index.htm	Informacje dla naukowców przyjeżdżających do Niemiec, wyjeżdżających z Niemiec do innych krajów Europy i wracających do Niemiec po długim pobycie za granicą.
WŁOCHY	
http://www.fondazionecru.it/eracareers/	Informacje o możliwościach zatrudnienia dla naukowców planujących pobyt we Włoszech. Centra mobilności we Włoszech.
POLSKA	
http://www.eracareers-poland.gov.pl/	Polskie centra mobilności służą praktycznymi informacjami naukowcom przyjeżdżającym do Polski, mogą też kierować zainteresowanego do innej organizacji/instytucji, gdzie może uzyskać pomoc. Oferty zatrudnienia dla polskich naukowców zainteresowanych wyjazdem za granicę.

WIELKA BRYTANIA<http://www.eracareers-uk.info/>

Portal dla naukowców planujących przyjechać do Wielkiej Brytanii lub z niej wyjechać. Aktualne informacje i porady.

<http://www.britishcouncil.org>

Praktyczne informacje dla wyjeżdżających lub przyjeżdżających studentów i naukowców.

Uczenie się przez całe życie i mobilność edukacyjna dorosłych

Uczenie się przez całe życie (*Lifelong learning – LLL*) zwiększa ludzki potencjał zatrudnieniowy (*employability*) i potencjał adaptacyjny (*adaptability*); są to "wiodące zasady rozwoju polityki edukacyjnej i szkoleniowej". Komisja Europejska uważa uczenie się przez całe życie za podstawowy element Strategii na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy i wzrostu (*Jobs and Growth Strategy*). Dlatego UE stara się stwarzać możliwości ciągłego kształcenia się wszystkim swoim obywatelom.

Przygotowanie do szkolenia za granicą, poradnictwo zawodowe w czasie pobytu za granicą i reintegracja po powrocie do kraju są przedmiotem *Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie mobilności transnarodowej we Wspólnocie w celach edukacji i kształcenia zawodowego: Europejska Karta na rzecz Jakości Mobilności*. Komisja zaproponowała, by Karta stała się częścią programu "Edukacja i Szkolenia 2010", dla zapewnienia osobom uczącym się przez całe życie wysokiego standardu szkoleń.

Karta zawiera propozycje różnych etapów szkolenia, obejmujące fazę przygotowawczą do szkolenia, samo szkolenie i podsumowanie po powrocie. Określa ona w sposób jednoznaczny obowiązki i zadania związane z mobilnością. Dla każdego etapu szkolenia sformułowano odrębne wytyczne.

Przed wyjazdem:

1. Zapewnienie kandydatom zainteresowanym udziałem w procesie mobilności dostępu do rzetelnych źródeł informacji i wskazówek na temat możliwości w zakresie mobilności i warunków, na jakich można z nich skorzystać.
2. Sporządzenie planu nauki.
3. Zapewnienie uczestnikowi możliwości nauki, z uwzględnieniem przygotowania językowego.
4. Zapewnienie, by mobilność edukacyjna przyczyniła się do rozwoju osobistego i zawodowego.

W czasie pobytu za granicą:

5. Wsparcie językowe.
6. Pomoc logistyczna i praktyczna.
7. Mentoring i integracja.

Po powrocie:

8. Zapewnienie uznania dyplomów uzyskanych podczas kształcenia/szkolenia za granicą lub okresów takiego kształcenia/szkolenia.
9. Zapewnienie uczestnikom pomocy w reintegracji ze środowiskiem społecznym, edukacyjnym lub zawodowym w kraju pochodzenia.
10. Ocena wyników mobilności.

Uczenie się przez całe życie i mobilność edukacyjna dorosłych we Francji

Działania na rzecz uczenia się przez całe życie i mobilności edukacyjnej dorosłych są projektowane i realizowane w ramach tego samego podejścia.

System L.M.D, który powstał w ramach realizacji procesu bolońskiego we Francji, ma na celu stworzenie w systemie szkolnictwa wyższego możliwości zintegrowanego szkolenia, które rozwijałoby ścieżki szkolenia modułowego (ECTS), zachęcając dorosłych do powrotu do edukacji w celu ukończenia szkoły wyższej.

Obecnie istnieje możliwość uzyskania stopnia akademickiego dzięki uznaniu wcześniejszego okresu studiów (ustawa z dnia 20 lipca 1992 roku i 17 stycznia 2002 roku oraz dekret z dnia 24 kwietnia 2002 roku). Specjalna komisja zajmuje się uznawaniem wcześniejszego okresu nauki dla potrzeb danego tytułu akademickiego, analizując dokumenty przedstawione przez kandydata i przeprowadzając z nim dodatkową rozmowę.

Uznanie wcześniejszego okresu nauki jest specyfiką francuską, z ważnymi konsekwencjami dla różnych aspektów edukacji narodowej w zakresie:

1. Tworzenia nowych stopni naukowych.

2. Powoływania komisji kwalifikacyjnych i określania trybu ich pracy, gdyż stopnie przyznawane są bez egzaminu, jedynie na podstawie doświadczeń kandydata.
3. Zmiany całej metodologii egzaminów, aby umożliwić uwzględnianie w procesie uznawania doświadczeń innych niż czysto zawodowe.
4. Narzędzi i pomocy dla kandydatów, umożliwiających im zaprezentowanie swoich doświadczeń.
5. Praktycznej organizacji przeprowadzania procedury, gdyż szybko wzrosło zapotrzebowanie na uznawanie okresu wcześniejszej nauki.

Wszelkie informacje na temat opisanej procedury walidacji (*validation des acquis de l'expérience*) znaleźć można na stronie internetowej: <http://www.education.gouv.fr/cid1106/la-validation-des-acquis-de-l-experience-v.a.e.html>.

Uczenie się przez całe życie i mobilność edukacyjna dorosłych w Niemczech

Wraz z wprowadzeniem dwustopniowego toku studiów w Niemczech, instytucje szkolnictwa wyższego zaczęły odgrywać kluczową rolę w realizacji niemieckiej strategii uczenia się przez całe życie i mobilności edukacyjnej dorosłych (*Strategie für Lebenslanges Lernen in der Bundesrepublik Deutschland, Komisja Bund-Länder ds. Planowania w Edukacji i Popierania Badań, 05.07.2004*). Strategia popiera współpracę pomiędzy instytucjami szkolnictwa wyższego i szkołami, firmami, stowarzyszeniami, urzędami pracy oraz instytucjami zajmującymi się dalszą edukacją i szkoleniem, zgodnie z Programem BMBF – Uczące się Regiony (*Lernende Regionen – Förderung von Netzwerken*), wspierającym sieci rozwijające i testujące innowacyjne modele uczenia się przez całe życie.

Aby ułatwić mobilność dorosłych, a w szczególności przechodzenie od kształcenia, szkolenia technicznego i zawodowego (*technical and vocational education and training – TVET*) do szkolnictwa wyższego, BMBF (http://www.bmbf.de/pub/bildung_in_deutschland.pdf) opracowało we wrześniu 2003 roku, we współpracy z KMK (<http://www.kmk.org/doku/diagr.htm>) i HRK, zestaw wspólnych zaleceń dla instytucji szkolnictwa wyższego, dotyczących przyznawania punktów kredytowych z tytułu udziału w TVET i zaliczania tych punktów dla celów nadawania stopni akademickich. W pewnych okolicznościach można „zaliczyć” wiedzę i umiejętności zdobyte poza systemem szkolnictwa wyższego dla celów nadawania stopni akademickich, nawet w wymiarze 12-50%. Kandydaci z kwalifikacjami zawodowymi mają możliwość studiowania w szkole wyższej, bez wstępnej rekrutacji. W każdym landzie obowiązują w tym zakresie inne zasady i procedury.

Uczenie się przez całe życie i mobilność edukacyjna dorosłych we Włoszech

Uniwersytety mogą – zgodnie ze statutem danego uniwersytetu – organizować studia specjalistyczne dla absolwentów studiów pierwszego i drugiego stopnia (Dekrety Ministerialne 509/99 i 270/04). Dekret Ministerialny z dnia 17 kwietnia 2003 roku określa kryteria kursów zdalnego kształcenia/kształcenia na odległość na Uniwersytetach Otwartych lub Wirtualnych Kampusach. Ich celem jest m.in. wspieranie mobilności edukacyjnej dorosłych i zwiększanie dostępu do wyższego wykształcenia. Szczególną uwagę zwraca się na aktywnych zawodowo dorosłych, którzy zainteresowani są kontynuacją kształcenia poza pracą, zmianą kwalifikacji zawodowych, czy też ich aktualizacją. Odrębne przepisy prawne przewidują indywidualne ścieżki nauczania w ramach kursów modułowych.

Najnowsze przepisy regulujące działalność uniwersytetów pozwalają szkołom wyższym, w ramach ich autonomii, na akredytację kompetencji zdobytych poprzez doświadczenia zawodowe.

Uczenie się przez całe życie i mobilność edukacyjna dorosłych w Polsce

Strategia Rozwoju Uczenia się przez całe życie do 2010 roku, która podkreśla konieczność intensyfikacji wysiłków na rzecz zagwarantowania wysokiego poziomu wykształcenia, zwiększenia dostępności kształcenia, popularyzacji wykształcenia średniego i wzrostu udziału procentowego osób z wyższym wykształceniem, została przyjęta przez Radę Ministrów w połowie 2003 roku.

Priorytety polityki rządu w tym zakresie są zgodne ze Strategią i uwzględniają czynniki mające wpływ na postęp naukowo-techniczny oraz wzrost aspiracji edukacyjnych społeczeństwa. Podkreśla się również znaczny wzrost liczby studentów i rozwój niepublicznych instytucji szkolnictwa wyższego.

Innym ważnym aspektem jest konieczność prowadzenia badań naukowych dla poprawy jakości uczenia się przez całe życie. Polityka edukacji dorosłych przewiduje wzrost możliwości kształcenia modułowego i indywidualnego toku studiów. Decyzje podejmowane są jednak przez organy zarządzające poszczególnych uczelni. W tym kontekście rozwój mobilności edukacyjnej dorosłych i uczenia się przez całe życie opiera się na studiach w niepełnym wymiarze godzin i na studiach wieczorowych.

Uczenie się przez całe życie i mobilność edukacyjna dorosłych w Wielkiej Brytanii

Anglia, Irlandia Północna i Walia

Strategia uczenia się przez całe życie ma na celu umożliwienie ludziom pełnego wykorzystania swojego potencjału i efektywnego funkcjonowania na zmieniającym się rynku pracy przez całe życie zawodowe. Polityka szkolnictwa wyższego wspiera wzrost udziału obywateli w kształceniu i ich realizowanie się poprzez naukę.

W 2001 roku rząd wprowadził *Foundation degree*, będący zawodową ścieżką do wykształcenia wyższego. Krótkie studia magisterskie są ważną drogą do zapewnienia ciągłego rozwoju zawodowego.

Rząd wspiera studiowanie w niepełnym wymiarze godzin, przyznając studentom pomoc materialną w postaci stypendium, którego wysokość uzależniona jest od dochodów i wysokości stypendium ustawowego na czesne.

Sector Skills Councils (Sektorowe Rady ds. umiejętności) opracowują umowy sektorowe – *Sector Skills Agreements*, a w szczególności badają, w jaki sposób szkolnictwo wyższe może zaspokajać zapotrzebowanie na wyższe kwalifikacje. Obejmuje to np.: rozwój elastycznych, progresywnych ścieżek dochodzenia do wykształcenia wyższego, zaczynając od wieku 14 lat, czy wsparcie dla ciągłego rozwoju zawodowego siły roboczej w danym sektorze.

Sektor szkolnictwa wyższego bada możliwości elastycznych działań, np.: możliwość zróżnicowania tempa studiów, możliwość rozpoczynania i przerywania nauki w szkole wyższej w różnych okresach życia, możliwość łączenia nauki opartej na pracy ze studiami wyższymi, korzystając z doświadczenia zdobytego w pracy i nauki opartej na doświadczeniu (zgodnie z Białą Księgą o przyszłości kształcenia na poziomie wyższym z 2003 roku – *The Future of Higher Education*).

Szkocja

Strategia uczenia się przez całe życie przewiduje co następuje:

- zachęcanie instytucji szkolnictwa wyższego do rozwijania studiów w niepełnym wymiarze godzin.
- wspieranie uznawania krótkich lub epizodycznych okresów nauki oraz uzyskanych stopni i ułatwianie immatrykulacji oraz przechodzenia pomiędzy różnymi szczeblami w ramach systemu (*progression routes*).
- Strategia przedsiębiorczości "*Smart Successful Scotland*" podkreśla konieczność rozwoju umiejętności oraz doskonalenia zawodowego/zmiany kwalifikacji przez całe życie.
- szkoły kształcenia ustawicznego *Colleges of further education* dostępne są dla osób zatrudnionych i niepracujących. Ok. 28% uczniów tych szkół pochodzi z bardzo ubogich obszarów. Przed absolwentami otwiera się droga dostępu do studiów pierwszego stopnia (*first degree courses*) w instytucjach szkolnictwa wyższego.

Uniwersytety europejskie na rzecz osiągnięcia celów Strategii Lizbońskiej

Komisja Europejska gotowa jest wspierać modernizację uniwersytetów w UE poprzez proces rozpoznawania i rozpowszechniania dobrych praktyk oraz poprzez programy finansowania edukacji, badań i innowacji: Program Uczenia się Przez Całe Życie (*Lifelong Learning Programme*), Siódmy Ramowy Program Badań i Rozwoju (*Seventh Framework Programme for research and development*), Program na rzecz Konkurencji i Innowacji (*Competitiveness and Innovation Programme*) oraz Fundusze Strukturalne i Fundusz Spójności.

Propozycje Komisji, przedstawione w czerwcu 2006 roku⁷, obejmują 9 obszarów, w których należy wprowadzić zmiany, aby uniwersytety w Europie mogły przyczyniać się do budowania prawdziwej gospodarki opartej na wiedzy. I tak zdaniem Komisji należy:

1. Zwiększyć liczbę absolwentów, którzy spędzili przynajmniej jeden semestr za granicą.

⁷ (MEMO/06/190)

2. Umożliwić studentom korzystanie z pożyczek i stypendiów w każdym kraju UE, w którym postanowią studiować lub prowadzić badania.
3. Dostosować procedury uznawania tytułów akademickich do procedur w zakresie kwalifikacji zawodowych oraz sprawić, aby europejskie stopnie naukowe były w większym stopniu uznawane poza granicami Europy.
4. Wprowadzić szkolenia w zakresie zarządzania własnością intelektualną, komunikacji, tworzenia sieci, przedsiębiorczości i pracy zespołowej jako element kariery naukowej.
5. Przeorientować zajęcia, aby umożliwić większy dostęp osobom na późniejszym etapie cyklu życiowego, uwzględniając w ten sposób potrzeby europejskiej siły roboczej w zakresie umiejętności oraz zapewniając możliwości dostosowania się uniwersytetów do potrzeb starzejącego się społeczeństwa.
6. Dokonać przeglądu systemów chesnego i wsparcia dla studentów, aby najlepsi studenci mogli pełniej korzystać ze szkolnictwa wyższego oraz mieli dostęp do dalszej kariery naukowej niezależnie od ich zaplecza finansowego.
7. Dokonać przeglądu systemów finansowania uniwersytetów, aby zwiększyć nacisk na osiągane wyniki oraz zwiększyć ich odpowiedzialność za własną sytuację finansową w długiej perspektywie czasowej, w szczególności w działalności badawczej.
8. Przyznać uniwersytetom większą niezależność i odpowiedzialność, aby mogły szybciej reagować na zmiany. Może to obejmować dokonanie przeglądu programów nauczania w celu dostosowania ich do nowej sytuacji, utworzenie ściślejszych powiązań pomiędzy dyscyplinami i koncentrowanie się na ogólniejszych dziedzinach badawczych, np.: na badaniach nad energią odnawialną i nanotechnologią, w większym stopniu niż na poszczególnych dyscyplinach nauki.
9. Przyznać uczelniom większą niezależność w doborze wykładowców i pracowników naukowych.

Każda instytucja powinna zachować równowagę pomiędzy edukacją, badaniami i innowacjami, odpowiednią do jej roli w danym regionie lub kraju. Będzie to z pewnością wymagało zróżnicowanego podejścia. Istotne jest stworzenie ram, w których uniwersytety mogą stać się silniejszymi podmiotami w globalnym społeczeństwie i gospodarce opartej na wiedzy. Nadrzędnym celem musi być osiąganie przez uniwersytety doskonałości w nauczaniu i wypełnianiu funkcji badawczych. Dodatkowe informacje znaleźć można na stronie:

http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/lisbon_en.html

http://europa.eu.int/eracareers/index_en.cfm

Materiały źródłowe

Prezydencja Austriacka. [European Quality Charter for Mobility](#) (Europejska Karta na rzecz Jakości Mobilności).

Komisja Europejska. [Proposal for a Recommendation: European Quality Charter for Mobility](#) (Projekt Zalecenia: Europejska Karta na rzecz Jakości Mobilności) [FR] [DE].

Komisja Europejska (PreLex). [Proposal for a Recommendation: European Quality Charter for Mobility](#) (Projekt Zalecenia: Europejska Karta na rzecz Jakości Mobilności) [FR] [DE]. http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=fr&DosId=193336http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=de&DosId=193336

Komisja Europejska. [Education and Training 2010](#) (Edukacja i szkolenie) [FR] [DE].

Rada Europejska (10 maja 2006). [Proposal for a Recommendation on transnational mobility for education and training purposes - European Quality Charter for Mobility](#) (Projekt Zalecenia w sprawie mobilności transnarodowej w celach edukacji i kształcenia zawodowego: Europejska Karta na rzecz Jakości Mobilności) [FR] [DE].

Parlament Europejski i Rada (10 lipca 2001). [Recommendation on mobility within the Community for students, persons undergoing training, volunteers, teachers and trainers](#) (Zalecenie w sprawie mobilności studentów, osób uczestniczących w szkoleniu, wolontariuszy, nauczycieli i trenerów w ramach Wspólnoty) [FR] [DE].

Komitet Ekonomiczno Społeczny. [Opinion on the Proposal for a European Quality Charter for Mobility](#) (Opinia w sprawie Projektu Europejskiej Karty na rzecz Jakości Mobilności) [FR] [DE].

Parlament Europejski (OEIL). [Free movement of persons: European Quality Charter for Mobility in education and training \(Swobodny przepływ osób: Europejska Karta na rzecz Jakości Mobilności\)](#) [FR].

Raport "Internships w Europie" [Stáže zawodowe w Europie], dokument roboczy opracowany w ramach projektu Ergo-in-Net w oparciu o raporty krajowe opracowane przez partnerów projektu, URL: <http://www.ergoinnet.net> (należy wybrać "Zasoby").